

Иван Добрев

**БАЛКАН И БЪЛГАРСКИТЕ ИМЕНА
В ОБЩОБАЛКАНСКИ И ИЗТОЧНОЕЗИКОВ
КОНТЕКСТ**

Професорски хабилитационен труд под заглавие:
*Общи и частни проблеми на Българската Ономастика
в нейния общобалкански контекст. София, 2001*

СОБСТВЕНОТО ИМЕ/НАЗВАНИЕТО КАТО ОСНОВНО-ГЛАВНА ОНОМАСТИЧНА КАТЕГОРИЯ

Възникване, образуване и същност на названието

Изключително важна и ономастически съществена особеност на тюркските езици по принцип и на тюркските по произход собствени имена в частност, в това отношение е, с много малки изключения при някои титли, препозицията, разполагането на първо място на определението зависим член на подчинителното словосъчетание и на второ място – на определяемото главен член на същото словосъчетание.

Впоследствие при разкриването произхода на името, тази синтактична закономерност при възникването и образуването на тюркските по произход български собствени имена се превръща не само във водещо средство за правилното и точно намиране и посочване на неговата генетична основа, но така също и в определител и показател за обектната адекватност, коректността, последователността, нивото и степента, на която е осъществен ономастикоетимологичният анализ, също и за неговия успешен завършек, за неговата сигурност и убедителност. Такъв е случаят например със срвек. бълг. мли *Алтимир* с вариант *Елтимир*, към което в литературата експлицитно или имплицитно, но във всички случаи без каквито и да е уговорки, се отнасят още и ойкнм *Алдимировци*, *Алдомировци* (Сф), също и срвек. унг. мли *Олдамуръ*, определяно като куманско по произход и носено от “кумански главатаръ в Маджарско” от началото на XIII в. (Ст. Младенов).

Други форми и разновидности, с обяснение на произхода им при някои от тях, само в българския език, на бълг. мли *Алтимир* са срвек. мли *Елтимир* на болярина деспот на Крънската област, не по долината на Тунджа (В. Стоянов) или на юг от Балкана (Ст. Младенов) или пък най-общо Средногорието (Пл. Павлов), а приблизително между дн. Габрово, Елена, Казанлък и Сливен с подбалканските земи от Тунджа до Морето (Кр. Гагова; БВАтл). Тъкмо него гърците наричат скит - Σκίθη, и по този начин напълно определено и категорично го различават от българите, които за тях са мизийци, и който е и брат на цар Георги Тертер (1280-1292). След смъртта на неговия приемник Смилец Елтимир се жени за една от неговите дъщери и не само подпомага царицата вдовица в държавните дела, но дори и я взема под закрилата си, когато тя е принудена да напусне столицата Търново заедно със сина си, малолетния цар Иван Смилец [срв. Павлов 1999, 74]. Тук е и засвидетелстваното в османотурските извори под 1451-1481 г. пак мли *Алдомир*, носено от двама жители на с. Батковци, Софийско, единият от които е преселник от Видинско, както и пак приблизително за същото време и на същото място записаният ойкнм *Алтимир*, възможно и *Елтимир*; мли *Алдомир* - изчезнало старинно име, запазено в името на с. Алдомировци, Софийско; *Алдимир* - старинно име, разновидност на *Алтимир*, а това пък също старинно име, според едни от кум. *ел тимир* “желязна ръка”, според други от герм. *alt* “стар” и – *мир*; млфи *Елтимир Николов* (Сф), фми *Алдимиров* (Самк) (РкЛФИм); *Алдемир* - вероятно тюркско, извеждано от *ел* “ръка” и *темир/демир* “желязо”; *Алдимир* - разновидност на *Алдемир*; *Алдомир* - побългарено *Алдемир*, като *Добромир*; *Алтемир* - разновидност на *Алдемир*; *Алтимир* - разновидност на *Алдимир* от тюрк. “ръка желязо”; срв. *Елтимир* – *Eltimērēs*, брат на цар Георги Тертер (XIII в.); *Елтимир* – разновидност на *Елтемир*, разновидност на тюрк. *ел* “ръка”, *темир* “желязо; железен” (РкЛИм); ойкнм *Айдемир* (Сил), *Алтимир* (Монт), *Ездимирци* (Сф).

Форми и разновидности на Името в някои други езици са срвек. нгтат. мли *Кантемир Мирза* на тюрския областен управител на Силистренска област (1621-1637) (Добр), който по същество е

явява ногайскотатарски военачалник на турска служба; тур. ойкнм *Timurtaşlı* (XIX в.) - турско село към бившата общ. Койун-тепе на окр. Филибе (BgTYAd); рум. фми *Aldimir* - от бълг. *Aldimir*, също и *Aldomir* от бълг. *Aldomir*, срв. топнм *Aldomirești*; фми *Timurcan* от бълг. *Демирко* със суф. *-an*, *Tomirașcu* от бълг. *Tomerov* (İordn); молд. мли *Aldomir*, може да се добави и обл *Aldimir* (1575) (Munt); срвек. унг. мли *Oldamur* - кумански вожд в унгарска хроника от 1282 г.: “*Oldamur Dux Cumaniae*”. Дали пък не е бил румънец? (EtMgnRom); молд. млфи *Димитър Кантемир* (1673-1723) - учен, политически деец и княз на Молдова от 1710 г.; осет. фми *Кантемиров* (1882); монг. мли *Менгоутимерь*, *Менгоутимирь* на предводителя на татаро-монголските орди в Източна Европа през XIII в.; в Ирански Кюрдистан има околийски гр. El-Teumur или в кюрдско произношение - *Yel-tämir*, където първата съгласна е типично кюрдска протеза и което е от срвек. монг. мли *El-Timur* (Vl. Minorsky).

Особено голям обаче е броят на формите и разновидностите на назв *Алтимир* в руския език, където напр. са фми *Теймуразов*, *Темирев*, *Темирканов*, *Темиров*, *Темирханов*, *Темирязев*, *Тимирев*, *Тимирязев*, *Тимуров*, *Темирбулатов*, *Теймуров*, *Темергалиев*, *Темирболатов*, *Тимербаев*, *Тимергазин*, *Тимергалиев*, *Тимерханов*, *Тимеров*, *Тимирашев*, *Тимирбаев*, *Тимиркеев*, *Тимиров*, *Тимирясов*, *Тимур*, *Тимура*, *Тимурзиев* и др.

Тъкмо това срвек. бълг. мли *Алтимир* напоследък общо взето доста често е предмет на голям брой спекулативни опити в Лингвистиката, Ономастиката и Историографията, с цел и намерение установяване и представяне в явен вид на неговата лексико-граматична структура и откриване на тази основа на неговия произход. Проф. Й. Заимов [1973] например най-напред приема, че то е прабългарско и при това привежда и турски съответствия [71], но впоследствие определено “разчупва картината” и тръгвайки фактически от мли *Алдомир* и преминавайки към *Алдемир*, *Алдимир*, *Алтимир*, изказва предположението всички те да имат за основа тюрк. *al*, *el* “ръка” и *temir*, *demir* “желязо”. Същевременно той тези имена да са променена форма от славянските по произход мли *Владимир* или *Радомир*, но като резултат все пак обобщава и заключава, че мли *Елтимир* води своето начало от славянските езици [БИМК, 9]. Така нас не ни остава нищо друго освен да се чудим и дивим както на славянската, така и на тюркската историколингвистическа, сравнителноисторическа и ономастическа грамотност, също и поврътливост на автора.

В тази връзка между впрочем, както става ясно от личните ни бележки от една научна конференция по Ономастика през 1990 г. в СУ “св. Климент Охридски”, за сега вече покойния проф. Б. Симеонов пък, бълг. ойкнм *Алдомировци* води своето начало от германските езици на кръстоносците, пресичали през Средновековието българските земи на път за Божи Гроб.

Руските фамилии, образувани на основата на тюрк. *темир*, се обясняват например по начин, както малко по-долу изцяло приведеното фми *Тимирязев*, а “Другие фамилии от той же основы 'темир' - железо. Темирканов искаженное Темирханов. (Э) Темировы. Распространённая фамилия (Веселовский 1974, с. 315) с несомненным выходом из тюркоязычной среды с основой темир - 'железо'. Проследживается один род Темировых - от Дмитрия Ивановича Темирова, писца, упомянутого в 1559 году (Веселовский 1974, с. 315), к его сыновьям: Григорию Дмитриевичу Темирову - неоднократно гонцу и послу в Крым в 1564-1566 гг. (ПСРЛ, 29, с. 346, 349) и Михаилу Темирову - приставу при литовском после Сапеге (ПСРЛ, 34, с. 232). (СТ). Родственные фамилии, Теймуров, Теймуразов, Тимур, Темирбулатов. От имени составленного из двух слов Темир + булат [СлРФм]. Именно тук главното и същественото, което прави особено силно впечатление е това, че не се прави дори и опит за конкретизация с оглед на съответния език, от който е заето името или

пък неговата генетична основа, а то се извежда от един недостатъчно конкретен и ясен “тюркски” език.

При един не особено, много меко казано, убедително-сполучлив опит напоследък в историографията, като съставна част на друг такъв опит за решаване на непосилната не само поради пълна некомпетентност, задача да се “деславянизират” съвременните българи в полза на всячески алогичното “ираноиди, коренни балкански елементи и слабо застъпени монголоидни черти” и в рамките на една пределно повърхностно-приблизителна представа за миналото и настоящето на тюркските и индоевропейските изобщо и на славянските и иранските в частност племена и народи, да не говорим за техните езици, с оглед засвидетелствувания от “Западните летописци” неясно точно кой, но във всички случаи, чуждоезиков вариант във вида на мли *Landomir* като име на най-големия син на цар Борис I, Владимир-Расате, се допуска, че то “би могло да бъде изопачена форма на “Алдомир”, състоящо се “от две части, които са застъпени нашироко в алтайските езици”; следват няколко от широко известните примери от тюркските и монголските езици със значение “ръка” и “желязо” и се заключава, че “Твърде е вероятно по-късни славянски писатели да са “превели” “Алдомир” на “Владимир” поради чисто звуковата прилика между двете имена”.

Но малко по-нататък, просто не подлежи на квалификация това “Съдейки по прабългарските имена на Асеневици като Асен, Елтимир и т.н., както и от близките връзки с куманската държава...”, като също така просто нямаме думи за абсолютната несвързаност и безсмисленост на словосъчетанията “Аснев род,... куртов син Боян,... кубански българи и Асеневици, които приемат християнството на юг от Дунава, не по-рано от XII в,... близките връзки на Асеневици с куманските владетели,... днешните гърци имат много повече славянска кръв, отколкото днешните българи... славяните от Аварския каганат са побългарили езика си и затова словашкият спомагателен глагол е едва ли не еднакъв с българските си успоредици... тохарският е стоял твърде близо до онзи праезик, от който са произлезли индоевропейският и уралоалтайският клон. От друга страна, прабългарският ще да е бил твърде близък, ако не и еднакъв с тохарския.” и още безброй други недомислия, но по-точно болни съновидения най-вече от този сорт [Цветков 1995, 32-33,37,42-45], за да не употребяваме съответния по-ясен и по-точен медицински термин, не заради него, а по-скоро заради себе си и евентуалните ни читатели.

Наистина, прекалено фриволно и лишено от всякаква връзка с реалността е твърдението, че “по българските земи не е намерено нито едно славянско селище, нито дори отделно славянско жилище”, като при това пак на същата страница се цитират изводите и заключенията на изтъкнати български специалисти археолози, според които поне две пети от ранносредновековните езически некрополи в днешните български граници са славянски [32].

Разбира се, че не отговаря на истината заявлението, че не е намерено “нито едно славянско селище, нито дори отделно славянско жилище”, но дори и това да беше точно така, най-напред намерени, археологически проучени и описани са достатъчно на брой некрополи и отделни гробове, славянската принадлежност на които изобщо не се подлага на съмнение [вж. напр. Въжарова 1976] и за които надали може изобщо да се помисли, че са се “появили на бял свят” без и независимо от всякакви човешки, в случая славянски жилища.

И все пак и въпреки всичко, жилището като един от елементите на материалната култура, подобно и на погребалния обред, не е единственото и основно свидетелство и доказателство за славянската принадлежност на съвременните българи; словаците не са побългарили езика си, защото формите успоредици на спомагателния глагол между славянския словашки език и

славянския български език са отделно-самостоятелен и индивидуален краен резултат от историческото развитие, преобразуване и промяна на една и съща праславянска форма; през Средновековието мли *Владимир* под формата на присъщите за всеки отделен славянски език фонетични варианти, се среща не само при южните, но и при източните и западните славяни, така че дори и постулираните, но неясно дали изобщо някога съществували, “по късни славянски писатели” да са го сбъркали до определена степен, те надали все пак са искали да кажат и напишат “Алдомир”, защото това предполага всеобщо разпространение, употреба и добро познаване на последното име и много рядка, епизодично-спорадично разпространение, употреба и слабо познаване на предното, славянското име, което поне за “славянските писатели” е много трудно да се допусне.

А и защо трябва да се правят изводи и заключения на тази много малко вероятна и дори нереалистична основа и оттук да се съчиняват какви ли не налудничаво-вятърничави идеи и хипотези, когато срвек. бълг. мли *Владимир* си е перфектна ономастична изоглоса на почти синхронното струс. мли *Володимеръ* [ЛаврЛет, 199], само че придобило този си вид благодарение на действието на специфично българската, т.е. славянобългарската ликвидна метатеза. Поради това рус. мли *Владимир* изглежда по-скоро да е обикновена ономастична заемка от старобългарския в руския език; тохарският език е индоевропейски език и по тази причина не само не може да стои близо до него, но това обяснява и успоредиците в него и славянския български език или германския английски език например, което може да се види във всеки университетски учебник по общо езикознание, към който носителите на академични научни степени и звания, ясно защо, не питаят особен афинитет и дори не се чувствуват задължени да го прелистят; в алтайските езици, освен тюркските и монголските, влизат още и тунгузо-манджурските и в случай че се тръгне или застане на “алтайска” почва, за което не съветваме никой български историк дилетант, това означава непременно, че примерно 7-8 хил. и дори и повече години пр. н.е., тези групи езици са били един единствен език и неговият фонетико-граматичен и лексикален строеж е най-малкото отдалечен до неузнаваемост от съвременните и средновековни езици от трите отделни групи, по силата на което върху него може да се размишлява и разсъждава само с помощта и в рамките на един пределно прецизиран и коректен сравнително-исторически метод, какъвто според нас все още не е разработен, а за някакъв си, неправилно изписан без тирето си и разположен на нивото на индоевропейския праезик, “уралоалтайски език” е по-добре да не говорим, но нека все пак уведомим, че сред хилядите най-висококвалифицирани, минали и сегашни езиковеди по Света, само двама-трима са дръзналите да се заемат с тази проблематика.

За масирано куманско присъствие на Балканите изобщо не може да се говори преди началото на XII в., защото много добре е известно, че те преминават Дунава за първи път през 1065 г. (Ст. Младенов). А и тъкмо в тази връзка безспорно няма никакви причини да не се вярва и на староруския летопис, според който “*В лето г҃ѣдо*, (1061) Придоша Половци первое на Русьскую землю воевать” [ЛаврЛет, 163], още повече че не толкова старобългарската кирилска азбука, колкото старобългарският начин на изписване на годината, издава съставянето на цитираните летописи на основата на много по-ранни от тях писмени източници. Кубанските българи и руските половци са толкова отдалечени във Времето и Пространството едни от други, че е по-добре да не се говори за това, особено когато на някой си пък не му идва на ум, че единственото, което може да се направи тук, е да се търсят субстратни езиково-културни елементи от първите при вторите. Но дори и тогава пак няма да има по-голяма безсмислица от това “прабългарските

имена на Асеновци”, защото тези Асеновци никога не са били прабългари, освен ако нашата историческа наука не приема за чиста монета някои добре известни видения и призраци.

Ето защо конкретно за самите Асеновци, очевидно съвременната българска медиевистика, за разлика от българската лингвистика, е много-много далече от това да изследва достатъчно задълбочено, непредубено-безпристрастно и обектноадекватно, да прецени и оцени по достойнство произхода, мястото, ролята и значението на средновековните балкански кумани за българското минало и настояще.

Достатъчно основание за този наш извод е не само голословното твърдение, че куманите не се установяват на местожителство в България и не оставят следи зад себе си (В. Тъпкова-Заимова), но и пределно невежествено, също и научнобезотговорното, споделяно за преголямо съжаление и от други български историци, “етногенетическо заключение” в специално посветеното на Асеновци проучване, че те, видите ли, произхождат от българската аристокрация. Но каквото и потекло да имат, Асеновци са очевидно неделима част от българския народ, независимо че пак тук се приема, че “историята на една фамилия започва с нейния произход”, а се и признава, че това е “фамилията, превърнала се в най-могъщата българска династия”, и с която “са свързани всички големи постижения на България през XIII-XIV в.”. И все пак, много неясно защо се забравя или премълчава, че именно благодарение на тази фамилия и на етническата маса на българските кумани, из недрата на които тя израства, се освобождава от византийско робство и не толкова се възстановява, колкото се спасява и оцелява българското царство, а с него и целият български народ. Тогава в светлината на този неоспорим факт току-що цитираното признание вече трябва да се приеме за бледо-безцветна констатация, но не и реалистично-обективна оценка признание на приносите и заслугите на куманите за българската държава, народ и култура.

Имплицитно-негативната квалификация в изречението “Популярното схващане за българокуманския произход на Асеновци се основава само на присъствието на две тюркски имена във фамилията: Асен и Белгун” си е за сметка на научната добросъвестност и морал на автора, но в съдържателен план това чисто и просто не е вярно, защото само в Показалеца на имената накрая може да се видят още и имената на Белаур, Шишман, Тертер, Калиман, които в никакъв случай не са “тюркски”, а трябва да са тъкмо кумански. Голямата разлика между двете понятия може и да не се схваща, което пък вече е за сметка на научната компетентност и осведоменост на автора, особено когато той си е поставил очевидно непосилната за него задача да изследва, опише и представи историографски именно фамилията на Асеновци, куманският произход на която надали вече изобщо може да се оспорва или поставя под съмнение.

И все пак историческите факти податки за куманите не се изчерпват само с тези лични имена, а са много повече на брой и най-разнообразни – от езика, материалната и духовна култура, включително и много важното известие на Пахимер за куманския произход на Георги Тертер: Τερτερής εκ Κομάνων ήν... [срв. Божилов 1985, 11-20; Тъпкова-Заимова 1980, 53; Цветков 1995, 44, вж. Младенов 1931, 120-131; Москов 1962, 151-161; Добрев 1982, 415-421, подчерт. - И.Д.].

Независимо от всичко това и въпреки всичко, не само е много добре, но дори си е направо задължително именно тук да се отбележи и непременно трябва да се знае, че първенството при определянето произхода на мли *Алтимир* принадлежи на акад. Ст. Младенов, който още през 1925 г. го извежда от кум. *El-temir* “желязна ржка”, дословно “ржка-желязо” (подчерт. - И.Д.), като твърде обикновено наименование за мъж, на когото се изтъкват силата и храбростта. По този начин, за разлика от съвременните тълкуватели на Името, които се издигат и подвизават на

прекалено общото за случая ниво на тюркските езици по принцип, той определя и посочва равнището, до и на което следва да се търси произходът на Името.

Изглежда обаче тъкмо тази отдалеченост във Времето улеснява извънредно много и силно подтиква някои други, съвременни “видни български учени” с богат международен опит, пак откъм историческите науки, напълно в духа на “добрия тон и стил”, който царува тук и съгласно който Светът, да не говорим за самата Наука, още по-малко пък за лингвистиката, започва именно и единствено от тях, да направят и те своето “голямо откритие”, досежно и мли *Алтимир* със съответните му форми, разновидности и варианти, като прогласят и обявят, напълно забравили или пък никога ненаучили банално-тривиални истини от тюркологията, която и те са завършили, че видите ли, само допусканата, но не и приета, от проф. Й. Заимов етимология е “правилната тюркская етимология (от *al, el* “ръка” и *temir, demir* “желязо”, т.е. “желязна ръка”) (В. Стоянов), най-малкото в която иначе пълна с безброй лингвистични грешки самохвалебно-самодоволна констатация е премълчаването името на нейния автор в лицето на лингвиста акад. Ст. Младенов.

Въпреки всичко и независимо и от това, според нас тук лекс. *el* не може, а и в никакъв случай няма значението “ръка”, защото, за да бъде значението на цялото “желязна ръка”, трябва, съгласно току-що поясненото, особено твърдо правило на тюркския синтаксис, словоредът да е обратен на този, който се наблюдава във въпросното име, което се потвърждава и от приведеното при акад. Ст. Младенов чаг. *temir-baş* “желязна глава; дебела глава, упоритъ”, приведено като потвърждение, но всъщност се получава опровержение. Тъкмо това никак не е необходимо да се знае от слависти и индоевропейци, макар и академици, но е повече от задължително да се знае, познава и прилага от тюрколози.

От друга страна, тук надали може да се приеме и изведеното на основата на индоевропейските и “ностратическите” езици твърдение, че обратният ред на съставните елементи е съвсем обикновено явление в подобни сложни думи, още повече, че в тюркските езици, с изключение на съвременната чувашка форма с *-a*, която според нас е по-късно развитие, двусъставните древнотюркски имена с определяемо лекс. *temir* по принцип запазват този словоред и имат за първи компонент лекс. *el* с неясно за съставителите на старотюркския речник значение, но във всички случаи различно от значението “ръка, китка на ръката” на отделно дадения и описан пак там омоним (Ст. Младенов).

В действителност, в тюркските езици, както ще бъде обосновано и доказано достатъчно подробно по-нататък, наред с прил. *al*, “ален, яркочервен”, има и лекс. *al*, но по-скоро първично-изходен инвариант във вида на лекс. **äl*, “голям, висок; силен, мощен, могъщ; велик”, съвсем подходящи за образуването на собствено име, а друг нейн фонетичен вариант, но и по-следващо развитие, както и лексемата вариант *al*, е лекс. *el*, с помощта на която пак посредством способа словосъединяване в старите тюркски езици са образувани редица антропоними и топоними като жли *El bilgä qatun* – майката на старотюркските ханове Кюль-тегин и Бильге-каган; мли *El buya*, *El čur*, хорнм *El ötukän* – името на Уйгурския хаганат (ДТС) и др. Така че в края на краищата горепредложената и обоснована по този начин етимология засега и при това положение изобщо не може и не бива да се приема като обектно адекватна и поне малко сигурна.

Тази толкова сериозно-груба грешка се допуска по време и в условията на един доста подробен и дори всестранен лингвистичен анализ най-напред в конкретно-аналитичен план, като при определянето произхода на назв *Алдимиrowци* и *Олдамур*, акад. Ст. Младенов [1925], след К. Иречек, приема, че при облика *Теле-орманъ* срещу облика *Дели-Орманъ*, а така също и при облика *Алтимиръ*, *Алтимиръ* срещу облика *Алдимиrowци*, *Oldatur*, разликата в зв. *t:d* се корени в

тюркската фонетика – кум. *temir* : тур. *demir*, които примери са “характерна фонетична особеност на тюркските диалекти въобще”, като дори и в един и същи диалект или език, включително и в турския език, има думи с две различни форми, по-старинната от които е тази със зв. *t*.

При мли *Елтимиръ* имаме характерното за източните тюркски диалекти архаично *t*, с което се съгласува и куманската фонетика, докато назв *Oldamur*, *Алдимировци* се отличават от “българско-куманското” назв *Елтимир* по началната съгласна, поради което “Това сж, значи, тюркски диалектни различия...” [243-244] и по този начин общо взето все пак остава неясно дали назв *Oldamur*, *Алдимировци* са турски или пък от някой друг тюркски диалект или език, който обаче в никакъв случай не е кумански.

В обобщено-синтетичен план, така акад. Ст. Младенов, по един проникновено-прецизен и перфектен начин най-напред разкрива и дава достатъчно пълна представа, казано без никакво преувеличение, за цялата и неимоверна усложненост и трудност при търсенето решението на проблема, при което, в рамките на един предимно тюркологически “казус” един български учен индоевропеист се оказва много над нивото на един унгарски учен тюрколог като Д. Ниймет например, който все още не може да проумее и приеме наличието и на “източнотюркски диалектни фонетични черти и особености”, наблюдаващи се също така и в куманската фонетика.

От друга страна обаче, видният български езиковед от първата половина на миналия век, допуска и някои други, доста съществено-сериозни грешки, първата от които се свежда до това, че анализира съответните езикови факти предимно и главно в сравнително-исторически, но не и в контактолингвистически план, като при това не може да се каже, че той познава и е в състояние да вземе предвид много важната за случая структурна особеност на тюркския синтаксис, както и целия теоретически допустим и реално съществуващ в тюркските езици набор от лексеми, лексикосемантичните и фонетико-граматични черти и особености на които евентуално биха били в една по-голяма степен свързани със съответните черти и особености и на разглежданото тук име, така че в края на краищата, по метода на последователното алтернативно изключване, да се открие и установи онази лексема, която в максимална степен да се окаже в положението на генетична основа на коя да е от двете съставки на Името.

Доколкото все пак сега и тук е задължително експлицитното представяне произхода на срвек. бълг. мли *Алтимир*, то очевидно и по необходимост, в рамките на така изложените ограничителни условия, произтичащи от вида и характера на тюркския словоред, а така също и при наличието в старите тюркски езици и на мли *El temür*, значението на първата съставка на което като че ли не е съвсем ясно за съставителите на Речника (ДТС), както и поради това, че и в средновековния кримскокумански език е налице изключително подходящата за образуването на лични имена лекс. *temir*, която води своето начало, както се възстановява в сравнително-историческата фонетика на тюркските езици (А. Щербак), от най-вероятно китайската по произход (Н. Баскаков; И. Шервашидзе), собствено тюркска лекс. **tämür* “желязо” и която е генетична основа на съответното, фонетически тъждествено кум. мли *Temir*, конкретно въпросното българско име е по-следващо развитие още в средновековния балканокумански език на мли *Темир* посредством препозитивното добавяне към него на лекс. **äl* “голям, висок”, така че на този, заключителен етап от образуването на собственото име се получава не абсурдно-алогичното значение “голямо, високо желязо”, а резултативно-идиоматичното значение “Големият/високият Темир”.

Подобно абсурдно-алогично значение се придава между впрочем и на руското фми *Тимирязев*, когато то се обяснява по следния начин: “Родоначалник Тимирязевых - татарин Тимир-Газа

('железний воин'). Со времето Тимиргазов превратило се в Тимирязев.(Ф). Фамилия Тимирязевых възхожда до имени собственому, състоящо се от сложното слово, а именно от татарското слово *timir* 'железо, железний' и араб. *gazi* 'воин, воител, в особенност за религио, солдат-мусулманин; победител, победоносний' [Будагов] < 'железний воин' - имя собствено мужско, от которого и образувалась по-късно посредством присоединения суффикса -ев фамилия Тимирязев (Б)" [СЛРФМ]. След всичко това трябва непременно да забележим, че въпросното лице по начало се е казвало Тимир, а арабското по произход, "тат. *gazi*", ако такава изобщо съществува в татарския език, защото неясно поради каква причина не се намери в нашите сравнително пълни татарски речници [РСТТСл; ТТТДСз], е допълнително прибавена към името му титла, присвоена за определени войнски заслуги, така че Името се получава като цяло "Тимир-гази" - "войнът победител в битка за Вярата Тимир".

Както много добре си личи от всички приведени досега примери, къпчашката основа на Името винаги е с беззвучна съгласна в началото и със зв. *e* или *u* в началната сричка, вторият от които безспорно е по-късно развитие на първия и е типичен за волгокъпчашките башкирски и татарски език; тя е запазена и в средновековната кримскокуманска лекс. *temir* от началото на XIV в., съвр. *башк.*, тат. *тимер*, от което като че ли и съвр. чув. *тимёр*, кирг. *temir* и др., така че няма причини за къпчашкия праезик да не се възстанови формата **temir*, съвр. уйг. *tömür*, всички заедно чувствително различни по първата си беззвучна съгласна от азерб. *dämür*, тур. *demir*, които като огузски езици, наред още с гагаузския и тюркменския, като че ли са единствените случаи сред всички тюркски езици със звучен преглас (И. Шервашидзе).

Но специално второто, много странно, отново е останало извън етимологичния речник на съвременния турски език на Х. Ерен, още повече че думата е описана многократно в речника на староогузския език на М. Кашгарлъ като *تمور* [temür] [DLT-1, 187,520; ~*~2, 11,21; ~*~3, 253]. И все пак тук доста забавно безспорно е твърдението претенция, че желязото като метал най-напред е открито и е започнало да се употребява тъкмо в Анадола, поради което местните жители са възприели от шумерите тяхното *tibira* "demirci", т.е. "железар", а "Asya ulusları, demiri sonradan, Anadolu'nun komşularından öğrendiler." *Народите от Азия научиха за желязото оттоде, от съседите на Анадола* [TDESz, 177].

Именно в тази връзка никак не бива да се подминават формите на някои имена от кавказската топонимия като азерб. *Dashdemirbeyli*, *Dashdamirbegli*; арм. *Demury-Dag*, *Gora Demurly-Dag*, *Gora Damurry-dag*, *Gora Damirlidag*, където обличията със зв. *u* може да се окажат и прабългарски по произход.

При това положение вече, определяното като куманско по произход унг. мли *Oldamur* с вариант *Aldomir*, както и бълг. мли *Алдомир*, ойкнм *Алдомировци*, по звуков строеж, очевидно се различават съществено от гореприведените форми и разновидности на срвек. и съвр. бълг. мли *Алтимир*, единственото задоволително обяснение за което несъвпадение и различие е другият, некъпчашкият най-общо и некуманският в частност произход на Имената.

Ето защо и като се има предвид етнолингвистичната ситуация в Ранносредновековна Унгария и на територията на днешна Румъния, образуваща се последователно и главно от славяни, авари, българи, маджари, кумани и власи, следва унг. мли *Oldamur* да получи своето обяснение на основата на местен български диалект, като за него се възстанови облика **Äl-dämür*, преминал в процеса на заемането от българския към унгарския език и при неговото усвояване и адаптация по-нататък, през спонтанно-комбинаторната промяна веларизация, затвърдяване, в резултат на

която се стига до облика **Al-damur*, първата гласна при който се лабиализира допълнително на унгарска езикова почва.

Независимо че може да се предполага произход и от разпространените на територията на Средновековна България узо-печенежки езици и диалекти, все пак донякъде по същия начин възниква и бълг. ойкнм *Алдомировци*, който е резултат най-напред от често наблюдавания ономастичен процес трансонимизация на основата не на неясно по какви пътища и поради какви причини на антнм *Aldomir*, “познат сред имената на влашки и молдавски бояри, както и сред влашките “кнезове” в Унгария” (В. Стоянов), а на разпространеното и по съвременните български земи, както много добре проличава от османотурските извори, собственото, срвек. бълг. мли *Алдомир* [срв. Дуриданов 1996, 43; Етнография на България 1980, 199; Заимов 1967, 48,217; Младенов 1925, 241-246; Попов К. 1960, 462; Стоянов 2000, 199-201; ДТС, 551; РкЛФИм, 46-47; РкЛИм, 38,42,209; ВгГУAd, 60,351, вж. Баскаков 1987, 73; Гагова 1995, 184-187; Добрев 1982, 419; История на Добруджа-3, 84; Мурзаев 1974, 285-286; Шервашидзе 1989, 62-63; Щербак 1970, 153; Minorsky 1978, IX-71; Rásonyi 1935, 8,10; ~*~1939, 420; БВАтл, 163; БСЭ-11, 338; ДТС, 31-32,169; ЭСТЯз-а, 260-261; ЭСЧвЯз, 24; ИпатЛет, 871-872; РкСлИм, 22,24; РЧвСл, 184; ТриБИс-2, 100,245; ТгТдСз, 412; ArmPINm; AzerPINm; KdKum, 182; KirgSz-2, 724; UygSz, 424, вж. и срв. EtMgnRom-1, 551; İordn, 24-25,451,457].